

УДК 821.111

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.1.2/17>**Заярна І. С.**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ХУДОЖНЄ ОСМИСЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ РУРАЛІЗАЦІЇ ТА ІМАГОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС У КНИЗІ ПІТЕРА МЕЙЛА «РІК У ПРОВАНСІ»

У статті досліджено принципи художнього відтворення процесу руралізації та імагологічної проблематики в автобіографічному творі Пітера Мейла «Рік у Провансі».

Особливості сучасної руралізації автор зображує, послуговуючись досвідом власного переселення з англійського мегаполісу до французької провінції у Провансі. Виявлено, що письменника цікавлять насамперед психологічні аспекти руралізації, породжені зміною ареалу життя з міського на сільське, особливості взаємин між селянами і переселенцями з міста, проблеми маргіналізації переселенців. Водночас у книзі відображено процеси стирання кордонів між урбаністичним і руральним стилями життя, позитивні й негативні наслідки урбанізації сільського середовища, прагнення зберегти його традиційний вигляд, екологічні виклики. Автор долає стереотипні уявлення про сільське життя як нудне й нецікаве для міського мешканця.

Зображення процесу інтеграції містян у руральний простір поєднується в книзі П. Мейла зі змалюванням досвіду еміграції до іншої країни і подоланням комплексу проблем адаптації. З'ясовано, що імагологічна стратегія автора втілена в яскравих описах інокультурного та інонаціонального середовища, в окресленні етнообразів та психотипу французів. Автор частково послуговується стереотипами імідажетворення й водночас долає їх, на основі власних спостережень створює індивідуалізовані характери. Важливим складником формування образу інокультурного простору стає інкорпорація в текст французької мови – назви міст, страв, газет, кафе, ідіоматичні вислови.

На тлі розкриття паралельних процесів інтеграції та адаптації до сільського середовища і до інонаціональної культури і мови в автобіографічній оповіді письменника простежуються екзистенціальні проблеми, осмислення власного Я та загалом буття людини в сучасному глобалізованому світі.

Ключові слова: руралізація, етнообраз, імагологічна стратегія, автобіографічна оповідь, еміграція.

Постановка проблеми. Автобіографічна книга Пітера Мейла «Рік у Провансі», яка стала світовим бестселером, перекладена й видана багатьма мовами, містить цікаву розповідь про життя провінційного півдня Франції, відтворену очима іноземця. Однак описом чарівної природи, звичаїв і побуту місцевих мешканців, французької гастрономічної екзотики зміст цієї, на перший погляд, легкої оповіді не вичерпується. Тому численні відгуки про неї у медіапросторі як про найкращу «туристичну» книгу, путівник містечками Провансу здаються щонайменше поверхневими. Секрет успіху, очевидно, полягає у відтворенні письменником значно глибшої проблематики, яка не втрачає актуальності в сучасному глобалізованому світі й пов'язана з процесами міграції значних верств населення, психологічної адаптації в іншомовному та інокультурному середовищі, зміною країни, соціального статусу тощо. Однією з цен-

тральних тем, над якою розмірковує письменник, є руралізація – зміна постійного місця проживання людини з урбаністичного на сільське середовище. Ці процеси активно розгортаються і в Україні, де у зв'язку з карантинними заходами під час пандемії, а пізніше – через повномасштабну російську агресію і війну поживалося переміщення населення з великих міст до сільських регіонів.

Останнім часом руралізація як соціальне, історичне, культурне, психологічне явище привертає все більшу увагу науковців. Це зумовлено стійкою тенденцією до відтоку населення з міст у сільські регіони, більш привабливі з точки зору екології, яка спостерігається у багатьох країнах світу.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Специфіка руралізації як контраверсійного урбаністичного процесу досліджувалася переважно в площинах соціально-економічній, геополітичній, культурологічній, етнічній. Про це свідчать,

приміром, праці Г. Робінсона [15], М. Дністрянського [4]. Останнім часом посилюється багатовекторний підхід до вивчення цього явища.

Серед таких досліджень вирізняються праці О. Павлова, у яких руралізація аналізується у міждисциплінарному річизі. Найперше у монографії та статтях зосереджується увага на категоріальному апараті, визначенні понять «руральність», «руралізм», «руралістика» тощо [7–9]. Автор наголошує, що руралізація має «глибший і ширший зміст, ніж це здається дослідникам, що пов'язують це суспільне явище виключно з переселенням частини міського населення на постійне місце проживання в сільську місцевість або з сезонною міграцією городян» [9, с. 34]. Руралізація включає соціально-економічні, історичні, суспільні фактори, інколи розглядається як зворотній процес урбанізації. При широкому тлумаченні сутності руралізації, «під нею розуміють процеси зростання кількості сільських поселень та чисельності сільського населення, тобто інтенсифікації процесу сільського освоєння території, поширення і збереження сільського способу життя в певних територіальних сегментах агломераційного розселення» [9, с. 35].

У полі зору науковця феномен руральності як способу життя, світогляду й певної філософії, як «суспільного явища і наукової категорії, що відкриває широке поле для дослідницьких практик не тільки економістів, а й географів, соціологів, антропологів, культурологів, істориків, інтереси яких збігаються за об'єктом, але різняться за предметом вивчення» [9, с. 33].

У низці праць автора розглянуті історичні етапи співвідношення процесів урбанізму й руралізації, економічні, аграрно-виробничі чинники руралістики [10].

Безперечно, цікавою видається спроба автора простежити відображення руралізму в художній літературі різних епох та країн, зокрема у творах О. Бальзака, Е. Золя, Л. Толстого, В. Реймонта, А. Фета, І. Франка, О. Кобилянської та ін., окреслити систему поглядів письменників на селянство, його психологію та ставлення до землі, історію розвитку аграрної праці та стосунків у сільській громаді [8, с. 162]. У цьому ключі важливим видається також розгляд письменницької публіцистичної аналітики, есеїв, мемуарів.

Дослідження руралізації певною мірою перетинаються зі сферою імагологічних студій порівняльного літературознавства, що помітно актуалізувалися в останній період. Адже в полі зору науковців аналіз літературних етнообразів [1; 2; 6; 12], проблеми національної самоіденти-

фікації, співвідношення стереотипів та індивідуалізованого відтворення національних характерів [3; 6; 11; 12], функціонування національного в інокультурному середовищі. З огляду наведеної тут проблематики текст П. Мейла досі не отримав літературознавчого висвітлення.

Постановка завдання. Мета і завдання статті полягають у тому, щоб дослідити специфіку художнього розкриття процесу руралізації, простежити його різноманітні аспекти в автобіографічному творі П. Мейла «Рік у Провансі», а також розкрити імагологічну стратегію оповіді, особливості репрезентації образу Іншого та авторської самоідентифікації у тексті.

Виклад основного матеріалу.

1. Відображення процесів руралізації в художньому тексті

У книзі «Рік у Провансі» П. Мейл презентує особистий досвід переселення з англійського міста до французької провінції та освоєння іншого (сільського) і водночас інонаціонального середовища. Письменник окреслює низку явищ і проблем, типових для сьогодення, як у регіональному, так і у світовому масштабах, важливих у тому числі й для України. Його власна історія висвітлює особливості процесів сучасної руралізації.

Насамперед автора цікавить психологічний аспект цього явища. Він акцентує увагу на адаптаційних факторах, формах спілкування, порозуміння/непорозуміння між містянами й селянами, які обумовлені різною культурою виховання, способом життя, типом праці, ставленням до природи тощо. Одразу після купівлі старовинного фермерського будинку в одному з доволі глухих селищ Провансу англійське подружжя відчуло занепокоєння з боку сусідів з приводу цільового використання прилеглої до будівлі землі, яка споконвіку була у них в оренді й використовувалася для вирощування винограду. Адже місцеві мешканці часто зіштовхувалися з тим, що містяни купували в провінції будинки для відпочинку у вихідні чи проведення відпусток, обертали їх на замські резиденції, «перетворивши добру сільськогосподарську землю на вишукані сади. Траплялися навіть випадки справжнього богохульства, коли лозу викопували, щоб звільнити місце під тенісні корти!» [5, с. 12–13]. Багато розваг, популярних серед жителів міста, в селі сприймалися як чудернацькі, безглузді.

Поступово, через дрібні деталі оповідач розкриває відмінності двох типів світоустрою. Так, він з подивом виявляє, що сусіди впливають на його життя значно більше, ніж у місті: «Ви можете прожити роки у квартирі в Лондоні чи

Нью-Йорку, словом не перемовившись із людьми, що мешкають за шість дюймів від вас, по той бік стіни. У селі, де найближчий до вас дім стоїть за сотні ярдів, сусіди є невід'ємною частиною вашого життя, і так само ви – їхнього. [5, с. 10]. А до іноземців, як до створинь «slightly exotic» [14, с. 5]¹, цікавість особлива, підкреслює автор. Водночас він стає свідком відчутного браку спілкування у сільських жителів, вони залюбки ведуть довгі розмови з новоприбульцями, розповідають дивовижні історії, інформують про примхи місцевого клімату, влаштовують вечірки.

Письменник змальовує поступовий процес інтеграції містян у сільське середовище. Багато особливостей, занять тутешніх мешканців здаються їм незвичними. Насамперед дивує інакше відчуття часу. Автобіографічний герой неодноразово спостерігає, що час у Провансі перетворюється на досить умовне поняття. Селяни нікуди не поспішають, їхнє життя розмірене, чітко прив'язано до сезонного руху, погоди, від якої залежать сільськогосподарські роботи, збір врожаю. Прованс – ушлявлений край виноробства, пильне око автора фіксує усі етапи вирощування винограду, його збору й переробки, крім того, відстежує сезонний вміст продукції на аграрних ринках. Недарма й композиція книги відтворює той самий природний хронотоп – кожний розділ оповідає про один місяць року. Наприкінці оповіди автор констатує, що його власне сприйняття ритму часу також змінилося, він почав здійснювати його відлік «порами року, а не днями чи тижнями» [5, с. 252].

Однією з причин зміни місця перебування з міського на сільське є турбота людей про власний екологічний простір, дефіцит тиші в мегаполісах. Судячи з усього, спокій і краса провансальського краю, не зіпсованого «цивілізацією», можливість відокремитися від галасливого світу й звабили британців і спонукали їх до переїзду. Мета родини була цілком досягнута, адже описи краєвидів, своєрідного «розчинення» в природі під час довгих прогулянок із собаками посідають важливе місце в книзі. Як зазначає автор, більшу частину року в Провансі «можна йти вісім чи дев'ять годин і не побачити жодної машини чи людини» [5, с. 10]. Неодноразово звучить мотив відірваності, відокремленості від усього світу, своєрідного стану нірвани, коли навіть забувається, який насправді день тижня й число: «Глибокої зими в Провансі панувала навдивовижу нереальна атмосфера – поєднання тиші й порожнечі, яке творило

відчуття, що ви відокремлені від решти світу, відділені від нормального життя» [5, с. 41].

Описи зачарування природним світом, стану щасливої безтурботності часто контрастують з образами жорстких ритмів сучасного міста, безкінечної напруги офісного життя. У такому протиставленні цілком логічно простежити відомі з давніх часів у літературі ідилічні мотиви. Однак філософія ідеального усамітнення повсякчас порушується описом побутових реалій і проблем, з якими стикаються переселенці. Серед них – перманентний ремонт і вдосконалення старовинного фермерського будинку, придбаного подружжям, перемовини й угоди з сусідами щодо оренди під виноградник прилеглої до будівлі землі. Зрештою, трапляються й несподівані побутові курйози, звичні для сільського помешкання, приміром, нашість мурашок у корпус електричного лічильника, або проблеми з чищенням комину напередодні зими й отриманням сертифікату від пожежників.

Аналізуючи процеси руралізації насамперед у психологічному аспекті, автор між тим констатує поступове стирання кордонів між урбаністичним і руральним стилями життя. Однак відмінним маркером останнього, попри наявну технічну модернізацію, все ж залишається важка ручна праця на землі. Оповідач-городянин має змогу спостерігати за процесами виноградарства зсередини, і це призводить до інакшого ставлення до плодів роботи селян: «То була повільна й фізично незручна праця. <...> Я більше ніколи не подивлюся на виноградне гроно в тарілці, не згадавши про біль у спині й сонячний удар» [5, с. 196]. Очевидно, через навантаження під час збору вишні у сезонних робітників – студентів з Австралії – склалося негативне враження від Провансу в цілому, вони не відчули його краси й привабливості й не збагнули мотивів переїзду британців.

Не випадково письменник виокремлює й типові риси сільського жителя – терплячість, заощадливість, винахідливість, містична залежність від кліматичних і погодних умов тощо. На відміну від заможніших фермерів, дачників, селяни ніколи не їздять у відпустку в інші краї, віддають перевагу відпочинку у власній оселі. У полі авторських роздумів й різниця у ставленні до свійських тварин уродженців міста, оточених супермаркетами, і селян. Якщо перші можуть перетворити кроля чи індику на домашнього улюбленця і не уявляють, як його потім можна вжити у їжу, то у сільських мешканців не спостерігається подібної сентиментальності, й процес переходу худоби до столу для них природний.

¹ Для більш точного відтворення змісту книги окремі цитати наводимо з оригіналу.

Порівняння світоглядів, ціннісних орієнтирів здійснюється й відносно ставлення до матеріального комфорту, принад і розкошів цивілізації. Оповідач досить точно відтворює іронічне ставлення селянина до заможних власників замських будинків, які тричі на рік на свята «утікають з Парижа, Цюриха, Дюссельдорфа й Лондона, щоб потішитися кількома днями простого сільського життя. І неминуче вигадують дещо таке, без чого їхній відпочинок не буде вдалим: набір біде Куррежа, прожектор для басейну, свіжі кахлі на терасі або новий дах для приміщення обслуги. Як вони тішитимуться своєю сільською інтерлюдією без цих предметів першої потреби?» [5, с. 58]. Авторська іронія в цьому словесному пасажі також очевидна. Однак тут простежується ще один неодмінний вияв сучасної руралізації – неминуча урбанізація сільського середовища. Місто привносить новітні проекти й технології, забезпечує роботою тамтешніх майстрів і будівельників. І це, безперечно, прогресивна тенденція, яскраво проілюстрована описом ремонту власного будинку автора й удосконаленням прибудинкового простору.

За негативний приклад урбанізації править архітектура сільського клубу – коробка з цегли й скла, оздобленого алюмінієм, яка має досить непривабливий вид і різко контрастує з місцевою сільською забудовою, що зберігає давні традиції і дух середньовіччя (“It was a fairly recent construction, designed with a complete disregard for its medieval surroundings by the anonymous and overworked French architect whose mission in life is to give every village its own eyesore. This was a classic of the contemporary blockhouse school – a box of raw brick and aluminum-trimmed glass set in a garden of tarmac, devoid of charm but rich in neon light fittings”) [14, с. 169–170].

Інша дразлива тема, що також є складником процесу руралізації і не без гумору та іронії розкрита в книзі, – це стосунки селян з туристами з інших країн та гостями з мегаполісів. Так, у Провансі з острахом очікують літнього напливу відпочивальників і з полегшенням зітхають, коли сезон відпусток закінчується. У поведінці приїжджих підкреслюється відверто споживацьке ставлення до природи, екології, зневага до буденних ритмів життя місцевих мешканців. Автор змалював декілька курйозних ситуацій зіткнення селян з іноземними туристами. Приміром, житель Люберона Массо розкладає бруківку поміж встромлених у землю дерев’яних дрючків на галявині національного парку неподалік свого помешкання. На цій галявині туристи з Німеччини щорічно розта-

шовують свої палатки й, на переконання Массо, забруднюють навколишнє середовище. У такий спосіб він сподівається зберегти рекреаційну зону. Массо добре розуміє, що туристи приносять неабиякий прибуток Провансу, але шкода, яку вони завдають екології цієї місцини, на його думку, перевищує дохід.

Цікаво, що автор чітко відокремлює свій автобіографічний образ від іміджу туриста й мандрівництва як такого. Це акцентується у різні способи – протиставленням ритмів і завдань власного життя і дозвілля гостей, які прибувають у літній сезон на відпочинок, підкресленням своєї принципової незацікавленості у поїздках до туристичної мекки – Лазурового берега, пляжі якого «вкривав живий килим тіл, що смажилися під сонцем, дотикаючись масними боками» [5, с. 146], зауваженням про небажання подорожувати до інших популярних містечок Провансу за браком часу й наявністю безлічі цікавих речей у власному й сусідніх селах.

Неабияка проблема сучасної руралізації, відтворена в тексті П. Мейла, пов’язана з купівлею і продажем нерухомості в сільській місцевості за завищеними цінами. Іноземні інвестори, парижани у змозі дорожче придбати будинок порівняно з можливостями місцевих. Такі економічні фактори спричиняють конфлікти інтересів і сварки. Массо розповів кумедну історію про фермера, який, завдяки галасливому півню, котрий щоранку о четвертій годині виконував свою «серенаду», змусив новоявленого сусіда-парижанина продати будинок і втекти назад до міста. Перед тим фермер багато років мріяв придбати сусідню садибу не стільки через напівзруйнований будинок, скільки через прилеглу до нього землю. Парижанин склав йому конкуренцію, купивши ділянку за більш високу ціну, встиг вкласти чимало грошей в оновлення дому й облаштування басейну. Після інциденту з півнем він не зміг домовитися із сусідом-фермером, подав скаргу до суду, але суд вирішив питання на користь селянина і його півня. Парижанин змушений був продавати майно вже за більш низькою ціною. У результаті фермер таки став власником омріяної землі, свою перемогу відсвяткував бенкетом, а голосистого півня відправив на святковий стіл. Як зазначає автор з іронією, Массо дуже сподобалась власна розповідь – «поразка парижанина, перемога й нова земля селянина, добрий ланч – у ній було все» [5, с. 68]. На запитання автора, чи насправді була ця історія, прозвучала відповідь: «Недобре сердити селянина» [Там само].

Важливу частину оповіді П. Мейла про інтеграцію містянина у руральний простір становить проблема самоідентифікації. Він не заперечує свого маргінального статусу й відповідного сприйняття його сусідами. Автобіографічний герой репрезентований як представник міської інтелектуальної еліти, здатної до аналітичного й критичного сприйняття дійсності, іронії та самоіронії. Він ретельно вивчає життя, побут, звички, традиції, розваги тутешніх мешканців, з величезною повагою ставиться до сільської праці, не прагне змінювати сільськогосподарського призначення земельної ділянки, прилеглої до його будинку. Частиною адаптації у новому середовищі є встановлення приятельських стосунків з сусідам, сприйняття їхніх побутових та господарських порад. Письменник із задоволенням слухає місцеві легенди та історії, попри частку іронії, змальовує провансальців з теплотою й повагою, окреслює яскраві характери – практичний і працьовитий Фостен, дивакуватий відлюдник Массо, балакучий Менікуччі, елегантний Бернар, перфекціоніст Рамон. Автор з іронією ставиться до власної необізнаності щодо специфічних рис сільського життя, він розуміє, що, можливо, інколи місцеві сприймають його як «міського телепня». Таке відчуття виникає у нього, приміром, під час спілкування зі збирачем грибів. Оповідач щиро дивується технологіям процесу збирання, незвичним йому здається й те, що грибник взутий лише в один гумовий чобіт. Цікавість бере верх і він все ж таки наважується розпитати чоловіка про ці дивні речі.

Водночас письменник переконується, що за певний проміжок часу життя в провінції він і його дружина змінилися. Вони особливо відчували свій новий стан і світогляд, коли потрапили на світську вечірку. Серед вишукано вдягнених, елегантних парижан, які неголосно розмовляли, подружжя відчуло себе чужинцями. Тепер у них не було жодного сумніву, що вони «перетворилися на справжніх селяків» («There was no doubt about it; we had turned into bumpkins») [14, с. 126]. Однак таке перетворення жодним чином не засмучує автора. Це очевидно із подальшого опису заходу, коли підігріті вином гості починають танцювати. Картина танців досить неприваблива, нагадує радше механістичне дійство, що відображає штучність стосунків, марний викид надлишкової людської енергії, а за цим – відчуття безглуздості й екзистенціальної порожнечі: «Комора здригнулася, і *le tout Paris* здригнувся разом з нею, а руки, ноги, сідниці та груди захиталися й затряслися. Вихиляючи стегнами та вимахуючи руками, щирячи зуби

й закочуючи очі, люди увивалися й дригалися, смикалися і *розслаблялися*, забувши про дорогі прикраси та відірвані гудзики, пославши до біса зовнішню елегантність.

Здебільшого їм були байдужі партнери. Вони танцювали, слухаючись рефлексів <...> комора, що обернулася в одну велетенську пульсацію, кипіла й шаленіла, і було нереально пройтися, щоб тебе не штурхнули ліктем, чи не шморгнули намистом» [5, с. 170]. Авторське несприйняття такого типу дозвілля очевидно.

Зрештою, повною мірою трансформація світоглядних орієнтирів – це подолання стереотипного сприйняття сільського життя як нецікавого, нудного для уродженців міста. На запитання одного з гостей-містян, чи не набридло їм перебувати в селі, відповідь автобіографічного героя емоційна й однозначно заперечна. У ній міститься чітка програма нової діяльності, сповненої цікавих вражень і відкриттів, завдання удосконалити власну французьку, не бракує англійцям і творчої мети – перебудова будинку, розпланування саду та інші корисні справи, які сповнюють життя сенсом.

2. Імагологічний дискурс оповіді

Особливістю твору П. Мейла є паралельне відображення його емігрантського досвіду, адаптації його родини в іншій країні, в інонаціональному середовищі. Його історія може слугувати яскравою ілюстрацією втілення літературою імагологічних стратегій, які передбачають створення етнообразів, що конструюють «не лише індивідуальні риси, а й етнічну (національну) ідентичність зображуваних персонажів, краєвидів чи історичної минувшини, подаючи певні їхні ознаки як “типові” для відповідної країни, “характерні” для цілого народу» [2, с. 54].

Письменник репрезентує інокультурне середовище, пильно спостерігає за темпераментом, звичками, особливостями побуту, дозвіллям французів. У полі зору навіть специфіка традиційних будівельних технологій, наприклад, автор помічає, що французи радше використовують у будівництві камінь там, де англійці й американці радше застосовують дерево, пластик або метал.

Імідж Іншого в книзі Мейла не позбавлений стереотипізації, але при цьому важливо, що він змальований на документальній основі, на ґрунті власних авторських спостережень.

Насамперед акцентується увага на гастрономічних пристрастях провансальців, смачна їжа для них справжній культ, ритуал і складник розуміння ними щасливого життя. Автор підтверджує усталене сприйняття французів як істинних гур-

манів, сторінки його книги буквально рясніють описами екзотичних страв, кулінарних винаходів, сортів і смаків вина, видів хліба та розмаїття випічки, змалюванням численних кафе, інтер'єрів ресторанів, барів, якими сповнений Прованс. У змалюванні їжі автор вдається до образної синестезії, прийомів ампліфікації та гіперболізації, описуючи раблезіанський об'єм обіду або вечері: «того вечора ми з дружиною їли за Англію», або: «Гурманів у Провансі хоч греблю гасти <...> французи з такою самою пристрасстю ставляться до їжі, як інші народи до спорту й політики» [5, с. 21–23].

Зауважимо, що у тексті подані без перекладу численні французькі назви містечок, кафе, газет, популярних сортів вина і страв, зустрічаються подекуди й ідіоматичні вирази. Застосування іноземної лексики будь-яким письменником важливо для створення образів інокультурного середовища, визначається дослідниками як інструмент поглибленого розкриття етноіміджів, адже «ці слова через тексти, вербальні побудови, лексичні групи утворюють значеннєвий і емоційний арсенал, що ним користується як письменник, так і читач» [11, с. 408]. Переконаємося, що П. Мейл застосовує таку методологію досить успішно.

Створення етнообразів британським письменником не позбавлене стереотипізації, опертя на традиційні міфологеми та сталі уявлення про стосунки, різницю характерів і темпераментів французів і англійців. Загалом, проблема співвідношення стереотипів та індивідуалізованого відтворення національних характерів – одна з центральних в імагології. Адже національний стереотип – «це посередник між нами та іншими культурами, їх неповноцінний еквівалент, своєрідний розпізнавальний знак, який має дуже умовний зв'язок з тими реаліями, які в етнопсихології називають національним характером <...> На цих умовних етнічних атрибутах засновано багато анекдотів, жартів, історій; від них відштовхується чимало літературних етнообразів, використовуючи стереотипний матеріал для створення певного естетичного ефекту» [12, с. 358]. На думку Д.-А. Пажо, стереотип «позбавлений багатозначності; на противагу цьому він має високу здатність до входження в різноманітні контексти, до миттєвого переформатування» [11, с. 404–405], але водночас, попри певне спрощення, яке несуть стереотипні образи, їх неможливо уникнути [12, с. 358].

П. Мейл досить традиційно окреслює психотип француза. Це людина рішуча, енергійна, інколи надлишково емоційна. Зазвичай гіперболізоване втілення цих рис ми мали змогу спосте-

рігати в комічних кінематографічних образах, які створював Луї де Фюнес.

Експресивність і темперамент французів П. Мейл відстежує безпосередньо у спілкуванні з провансальцями. Для стриманого англійця дивною видається, приміром, мова жестів та безліч фізичних контактів – поцілунків, обіймів, рукопотискань, до яких вдаються місцеві жителі під час спілкування. Автор зазначає, що йому як людині, що зростала в Англії і засвоїла декілька притаманних англійцям правил поведінки, знадобився деякий час, аби звикнути до таких особливостей спілкування французів. Оповідач спочатку не розумів жестикуляції співрозмовників, але згодом, не без допомоги місцевих, опанував цю «семіотику» тіла й зобразив її з часткою іронії: «для всякої серйозної та поважної бесіди слід звільнити обидві руки, щоб мати змогу розставляти візуальну пунктуацію, завершити недоказані речення, додати наголос або просто прикрасити мову, що сама собою як просте ворухіння губ не досить фізична для провансальця. Тому руки й завжди красномовні плечі відіграють неабияку роль у тихому обміні поглядами, і часто суть провансальської розмови можна вловити звіддалі, не чуючи слів, просто стежачи за виразом обличчя і рухами тіла, зокрема рук» [5, с. 129–130].

Нацьомуґрунтується іронічний висновок автора про те, чому в Провансі не набула популярності аеробіка – адже місцевим жителям вистачає фізичної розминки протягом десятихвилинної розмови.

Автор засвідчує й певні негативні прояви темпераменту і вдачі, звичок провансальців, стихійний анархізм їхньої поведінки, що виливається в нехтування правилами безпеки на дорогах, керуванні транспортом напідпитку тощо. Дивує автора й така особливість мешканців Провансу, як прагнення звинувачувати в усіх негараздах та місцевих екологічних проблемах туристів-іноземців і не помічати власної провини у забрудненні навколишнього середовища, створенні смітників у зонах відпочинку.

До загальновідомих (стереотипних) рис етноіміджів французів письменник додає власні спостереження й оцінки. Приміром, підкреслюється їхня величезна працездатність, майстерність і сумлінність, прагнення перфекціонізму при виконанні будь-якої роботи. Якщо це муляр, то його стіни й стеля завжди будуть мати довершений вигляд. Якщо це подружжя немолодих рестораторів, то обід у них смачний, а інтер'єр закладу затишний і охайний. Дивлячись на них, оповідач розуміє, з якою любов'ю вони ставляться

один до одного і до своєї роботи, а виходячи з ресторану, оптимістично сприймає екзистенціальну даність із думкою, що «старість, можливо, не така вже й кепська річ» [5, с. 55].

Неодмінною рисою французів у виконанні роботи є швидкість, спритність, незвичні для англійців темпи захоплюють автора. При цьому він виокремлює й такий специфічний штрих, як прагнення неодмінно продемонструвати свою обізнаність, фаховість у всіх галузях і сферах, до яких дотичний француз. Нерідко таке бажання обмежується створенням підходящого зовнішнього вигляду й використанням відповідних атрибутів і справного одягу: «Трохи згодом ми усвідомили, що збройна манія – це лише частина національного захоплення спорядженням та аксесуарами, пристрасного бажання мати вигляд майстра своєї справи. Коли француз сідає на велосипед, бере в руки ракетку чи стає на лижі, то найменше він хоче того, щоб світ сприйняв його за новачка, яким він насправді є, тому він споряджає себе відповідно до професійних стандартів» [5, с. 191].

Цікавою відмінністю у поведінці французів і англійців на рівні побутової культури, яку запримітив оповідач і підкреслив, що ніким раніше вона не була помічена й описана, – звичка використовувати багато скляного посуду під час вечірок і фуршетів. Якщо англієць зазвичай п'є шампанське з одного келиха протягом усього вечора, то француз, зробивши один ковток, ставить фужер на стіл. Автор пояснює це особливостями поведінки й манерою спілкування, потребою звільнити обидві руки для жестів під час розмови. У результаті на столі збирається ціла зграйка використаних келихів, і вже неможливо розпізнати, кому який належить. Тому господар змушений подати нову порцію чистих фужерів, але через певний час усе повторюється знову. Такі нюанси у змалюванні побутової поведінки дозволяють створити повнокровний і живий образ Іншого.

Як бачимо, Пітер Мейл свідомо намагається відійти від стереотипів, додаючи документальні риси й тонкі спостереження до своєї оповіді. Водночас у книзі наявні й елементи гротескового іміжетворення, які пов'язані саме зі стереотипами традиційних уявлень про стосунки між англійцями й французами. У тексті вони проілюстровані низкою анекдотів про англійців, які розповідають французи, що містять усталені міфи про звички, особливості менталітету, традиції британців. Письменник сприймає ці оповідки свідомо стримано, з достатньою часткою гумору, пише про них в іронічно-заперечливому тоні.

Важливим складником імагологічної стратегії автора є процес самоідентифікації, осмислення власного Я через стосунки з Іншим. У книзі це самовиявлення розкривається через обрис емігрантського досвіду героя, проблем, з якими зіштовхується людина, опинившись в іншій країні. Тут і опанування іноземної мови у її розмовній і навіть діалектній формі, подолання непорозуміння й початкові складнощі спілкування з місцевими мешканцями. До складних моментів відносяться також зіткнення з проявами тамтешньої бюрократії при оформленні документів, купівлі нерухомості та авто, що змушує оповідача визнати «дві царини людських поривань, де Франція випереджає весь світ – бюрократія й гастрономія» [5, с. 32]. Про проблеми адаптації в інонаціональному середовищі письменник оповідає з почуттям гумору та іронією, й саме ці риси його вдачі допомагають долати перешкоди й розвінчувати стереотипні сприйняття англійців як похмурих людей, схильних до депресивних станів. На противагу автор деміфологізує усталене уявлення про повсякчасний оптимізм французів, спостерігаючи депресивні настрої сусідів-провансальців у зимові сезони під час холодних вітрів-містралів.

В окремих ситуаціях оповідач чітко усвідомлює свою відмінність від сільських жителів та мешканців французького Провансу. Спостерігаючи за азартом місцевих мисливців, автор висловлює обурення з приводу жорстокості полювання й зазначає, що, ймовірно, ніколи не стане справжнім сільським мешканцем, і допоки воліє «бачити дикого кабана на копитах, а не на тарілці, не зможу називатися справжнім французом» [5, с. 233]. Хоча подальші зауваження про небажання «поклонитися шлунку» й цивілізоване уникнення «жаги крові» іронічно розвінчуються коментарем про настання обіднього часу, коли автор із задоволенням споживає запеченого з травами й гірчицею дикого кролика. Послугуючись класифікацією відомого американського психолога Джона Беррі, який докладно вивчав процеси акультурації саме у формах індивідуальних, а не колективних, і виокремлював чотири основні її прояви – асиміляція, сепарація, маргіналізація та інтеграція [13, с. 27], можна стверджувати, що у своїй книзі британський письменник проілюстрував саме спосіб інтеграції, що передбачає збереження власної культурної ідентичності та толерантне ставлення до іншої національної культури.

Історія Пітера Мейла – це сюжет успішної, з власної волі, а не вимушеної еміграції, вдалого

привичаювання до нових реалій життя й до інонаціонального середовища. Адже попри всі складнощі й непорозуміння, місцеву екзотику й дивацтва, він приймає провансальців, а провансальці приймають його, товаришує з сусідами, пише про них із теплотою. Головний підсумок автора наприкінці його річного перебування з дружиною у Провансі: «Ми почувалися вдома».

Висновки і перспективи. Таким чином, автобіографічна книга Пітера Мейла «Рік у Провансі», у якій розкрито досвід письменника-емігранта, його успішної інтеграції до інокультурного рурального середовища, висвітлює низку екзис-

тенціальних проблем сьогодення. Оповідь містить окремі ознаки травелогів, однак не обмежується цими складниками, а по суті, являє соціально-психологічне дослідження міграційних процесів, існування та самоідентифікації людини у складному мультикультурному світі.

Книга отримала продовження – «Ще один рік у Провансі» (1999) та екранізацію «Добрий рік» (2006). Цей матеріал, безперечно, цікавий для здійснення імагологічних студій та подальших досліджень руралізації, проблем, пов'язаних з еміграцією та міграційними процесами всередині країн, специфіки їх відображення в художніх творах.

Список літератури:

1. Білик Н. Стратегії компаративістики в сербському романі порубіжжя XX – XXI сторіч. Київ : Освіта України. 2018. 693 с.
2. Будний В. Розгадка чарів Цірцеї: національні образи та стереотипи в освітленні літературної етноімагології. *Слово і Час*. 2007. № 3. С. 52–63.
3. Дизерінк Х. Імагологія та питання етнічної ідентичності. *Літературна компаративістика*. Вип. IV: *Імагологічний аспект сучасної компаративістики: стратегії та парадигми*. Ч. II. Київ : ВД «Стилос». 2011. С. 382–395.
4. Дністрянський М. С. Етнонаціональна мозаїчність сільського і міського населення України: пізнавальні та прикладні аспекти. *Український географічний журнал*. 2001. № 2. С. 17–22.
5. Мейл П. Рік у Провансі. (переклад з англ. О. Гладкого). Харків : Vivat, 2020. 256 с.
6. Наливайко Д. Актуальні проблеми структури й стратегії літературної імагології. *Літературна компаративістика*. Вип. IV: *Імагологічний аспект сучасної компаративістики: стратегії та парадигми*. Ч. I. Київ : ВД «Стилос». 2011. С. 4–60.
7. Павлов О. Руралістика: теорія, методологія, наукові напрями. Одеса : Астропринт. 2018. 408 с.
8. Павлов О. Руралізм як світогляд та ідейна течія: історичний вимір. *Регіональна історія України*. Збірник наукових статей. Вип. 12. 2018. С. 157–186.
9. Павлов О. Сутність теоретичних засад руралістики: понятійно-категоріальний апарат. *Економіка АПК*. № 5. 2016. С. 30–37.
10. Павлов О. Предметне поле сільської історії як складової руралістики. *Регіональна історія України* : зб. наук. статей. Київ : Ін-т історії України НАН України. 2015. Вип. 9. С. 69–86.
11. Пажо Д.-А. Від культурних кліше до імажinarного. *Літературна компаративістика*. Вип. IV: *Імагологічний аспект сучасної компаративістики: стратегії та парадигми*. Ч. II. Київ : ВД «Стилос», 2011. С. 396–430.
12. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство : навчальний посібник. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія». 2008. 430 с.
13. Berry J.W. Conceptual approaches to acculturation. *Acculturation: Advances in theory, measurement and applied research*. Washington, DC : American Psychological Association, 2003. pp. 17–37.
14. Mayle P. A Year in Provence. Published By Vintage, 1991. 241 p.
15. Robinson G. M. Conflict and change in the countryside: Rural society, economy and planning in the developed world. Chichester : John Wiley and Sons, revised edition, 1995. 482 p.

Zayarna I. S. ARTISTIC EMBODIMENT OF RURALIZATION PROCESSES AND IMAGOLOGICAL DISCOURSE IN PETER MAIL'S BOOK "A YEAR IN PROVENCE"

The article deals with the principles of artistic representation of the process of ruralization and imagological problems in the autobiographical work by Peter Mayle "A Year in Provence".

The author depicts the features of modern ruralization through the experience of his own resettlement from an English metropolis to a French province in Provence. It was revealed that the writer is primarily interested in the psychological aspects of ruralization caused by the change in the area of accommodation from urban to rural, he describes the peculiarities of the relationship between peasants and migrants from the city, analyzes the problem of migrant's marginalization. The book reflects the processes of blurring the boundaries between urban and rural styles of life, the positive and negative consequences of urbanization of the rural environment, the desire to preserve its traditional appearance, and environmental challenges. The author overcomes stereotypical ideas about rural life as boring and uninteresting for a city dweller.

The depiction of the process of integration of townspeople into the rural space is combined in P. Meil's book with a description of the experience of emigrating to another country and overcoming a set of adaptation problems. It was found that the author's imagological strategy is embodied in vivid descriptions of a foreign cultural and foreign environment, in the depiction of the ethnic images and psychotype of the French. The author partially uses image-making stereotypes and at the same time overcomes them; based on his own observations, he creates individualized characters. An important component of the formation of the image of a foreign cultural space is the incorporation of the French language into the text – names of cities, dishes, newspapers, cafes, idioms.

On the background of revealing parallel processes of integration and adaptation to the rural environment and to a foreign culture and language, the writer's autobiographical story traces existential problems, understanding of one's own self and human existence in the modern globalized world.

Key words: ruralization, ethnic image, imagological strategy, autobiographical story, emigration.